

**Психологічна служба
у системі освіти
України:
становлення і розвиток**

Психологічна служба у системі освіти є органічною складовою частиною державної системи охорони фізичного і психічного здоров'я молодих громадян України та суттєвим важелем у забезпеченні процесів реформування галузі освіти.

Служба забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку здобувачів освіти, мотивів їх поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, гендерних та інших індивідуальних особливостей, сприяє створенню умов для виконання освітніх і виховних завдань закладів освіти.

- **Мета діяльності психологічної служби у системі освіти:**
сприяння створенню умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти.
- **Завдання психологічної служби:**
збереження та зміцнення психічного та соціального здоров'я, сприяння особистісному, інтелектуальному, фізичному і соціальному розвитку здобувачів освіти шляхом доповнення сучасних методів навчання та виховання ефективними психолого-педагогічними технологіями;
сприяння забезпеченню психологічної безпеки, надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги всім учасникам освітнього процесу.

□ Психологічне забезпечення освітнього процесу в закладах освіти здійснюють *практичні психологи*.

□ Соціально-педагогічний патронаж у системі освіти сприяє взаємодії закладів освіти, сім'ї і суспільства у вихованні здобувачів освіти, їх адаптації до умов соціального середовища, забезпечує консультативну допомогу батькам. Соціально-педагогічний патронаж здійснюють *соціальні педагоги*.

- ❖ Перші психологи у школах України з'явилися у 1989 році (посада була затверджена Інструктивним листом державного комітету СРСР з народної освіти від 27.04.89 р. за №16). Оскільки виникла потреба врегулювати етичні аспекти цієї сфери, Першим Установчим з'їздом Товариства психологів України 20 грудня 1990 року був прийнятий *Етичний кодекс психолога*.
- ❖ Початок сучасного етапу становлення психологічної служби у системі освіти України ознаменовано здобуттям Україною незалежності у 1991 році та необхідністю створення самостійної держави. У цей період було розпочато створення відомчих психологічних служб та громадських спілок, товариств і комерційних організацій, що надають психологічні послуги.

- ❖ З 1991 року і до теперішнього часу психологічна служба пройшла не простий і суперечливий шлях – від повного нерозуміння і безпорадності до чіткої організаційної структури, правового і методичного забезпечення. Нині психологічна служба системи освіти одна з найпотужніших і найдосвідченіших із відомчих служб у державі. У свій час за участю психологів освіти створювались відповідні служби в структурі Міністерства внутрішніх справ, Міністерства у справах сім'ї, дітей та молоді, Міністерства з надзвичайних ситуацій, Міністерства оборони, інших міністерств і відомств.
- ❖ Системна робота зі створення психологічної служби в освітній галузі розпочалася з 1991 року, з того, як 11 січня 1991 року наказом № 1-ОСН «Про реалізацію науково-дослідної роботи і структуру наукових підрозділів Інституту психології (імені Г.С. Костюка)», було створено Республіканський науково-методичний центр практичної психології із двома філіями: Центр психологічної реабілітації дітей, що потерпіли від Чорнобильської катастрофи, очолений С.І. Яковенком та *Центр психологічної служби в системі народної освіти* УРСР. Очолив другий підрозділ В.Г. Панок з колективом у 2 наукових і 3 молодших наукових співробітників. Основним завданням роботи Центру було створення психологічної служби у системі освіти, — розробка нормативних документів, методичного забезпечення діяльності працівників служби, галузевих стандартів їхньої роботи.

- ❖ Подією, що суттєво вплинула на розвиток практичної психології в Україні, була Перша всеукраїнська конференція з практичної психології (м. Луцьк, 11-14 листопада 1991 рік), під час якої були обговорені шляхи та основні напрямки розвитку психологічної служби, концепція її розвитку, проект положення про психологічну службу системи освіти, визначені організаційні моделі та стратегії.
- ❖ 1991 рік - прийняття Тимчасового положення про психологічну службу. В загальноосвітніх навчальних закладах почали вводитись посади психологів. Наша система освіти досить довго існувала без психологічної служби, а тому дуже повільно включала її в структуру свого функціонування.
- ❖ У 1992 році Комісією Верховної Ради України з питань науки і народної освіти була прийнята Ухвала про створення Концепції державної системи психологічної служби.
- ❖ У 1993 році прийнято «Положення про психологічну службу в системі освіти України», яке визначало сферу діяльності, права та функціональні обов'язки її ланок. З цього часу психологи стали називатися «практичними».

- ❖ 1994 року в освітянських закладах України вже працювало 2852 практичних психологів. Тільки 471 із них (тобто 6,5%) мали базову вищу психологічну освіту.
- ❖ 1995 році було затверджено нормативи чисельності психологів у підрозділах системи освіти і психологічна служба освіти помітно розширилася. За рік кількість практичних психологів збільшилася на 63% (на 1799 осіб).
- ❖ Важливим етапом у розвитку психологічної служби стало прийняття у 1996 році Закону України «Про освіту», де статтею 21 передбачено, що за своїм статусом практичні психологи належать до категорії педагогічних працівників. Проте, питання розмірів посадових окладів, стажу педагогічної діяльності та тривалості відпусток практичних психологів і соціальних педагогів протягом значного періоду не було врегульовано.
- ❖ У 1996 році в закладах освіти нараховувалося близько 5,5 тис. практичних психологів. Проте, з прийняттям у **1996 році** Тимчасових типових штатних нормативів загальноосвітніх навчально-виховних закладів, ситуація в психологічній службі системи освіти значно погіршилась. Майже на 60% було скорочено посади соціальних педагогів, на 30% - практичних психологів. У багатьох регіонах ліквідовано навчально-методичні центри практичної психології. Чисельність психологічної служби скоротилася до 4 тис. осіб.

- ❖ 7 липня 1998 року Міністерство освіти України разом з Академією педагогічних наук України спільним наказом (наказ № 254/24) створили Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи як наукову установу Академії педагогічних наук України і як головну організацію психологічної служби системи освіти України. Першим директором Центру став Цушко Іван Іванович, а починаючи з вересня 2000 року і по теперішній час Центр очолює доктор психологічних наук Панок Віталій Григорович.
- ❖ У грудні 1999 року затверджено «Положення про психологічну службу», у 2001 році до нього внесені зміни і доповнення. Служба набула чіткої структури, що створило умови для більш якісної організації її діяльності. Поступово упорядковувалися планування та звітність, створювалися умови для розвитку служби, видавалися навчально-методичні матеріали, що сприяло покращенню умов та якості роботи практичних психологів і соціальних педагогів навчальних закладів.

- ❖ 14 серпня 2000 року затверджене Типове положення про центри практичної психології і соціальної роботи, (наказ Міністерства освіти і науки №385)
- ❖ 20 квітня 2001 року наказом Міністерства освіти і науки України затверджене Положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки № 330)

❖ Значною подією в історії психологічної служби системи освіти України стало 23 квітня 2004 року, коли відбулося засідання колегії Міністерства освіти і науки України, яке вперше за роки існування служби розглянуло питання «Про стан і перспективи розвитку психологічної служби системи освіти». Рішення колегії визначило основні напрями діяльності психологічної служби на багато років вперед. Міністерство затвердило «Стратегію розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2008 року». Психологічна служба освіти України одержала суттєвий поштовх для вдосконалення як у кількісних, так і в якісних аспектах.

Відтоді працівники психологічної служби в Україні відзначають **23 квітня** як *«День практичного психолога»*.

- ❖ Одним із вагомих результатів засідання Колегії 2004 року стало виокремлення (розведення) посад практичного психолога та соціального педагога у закладі освіти.
- ❖ 24 квітня 2008 року чергова колегія Міністерства освіти і науки України прийняла «Концепцію розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2012 року» та План дій з її виконання. Дана концепція передбачала суттєве збільшення чисельності працюючих психологів і соціальних педагогів, доведення їхньої чисельності до нормативної, створення осередків психологічної служби у вищих навчальних закладах III—IV рівнів акредитації, покращення методичного забезпечення працівників служби та ін.

- ❖ У 2009 році прийнята нова редакція «Положення про психологічну службу системи освіти України».
- ❖ У 2017 році Міністерство освіти і науки України затвердило План заходів щодо розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2020 року”
- ❖ Наказом Міністерства освіти і науки України від 22 травня 2018 року № 509 затверджено нову редакцію «Положення про психологічну службу у системі освіти України»
- ❖ Наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 24.11.2020 №2425 було затверджено професійний стандарт “Практичний психолог закладу освіти”

- ❖ Психологічна служба у системі освіти України пройшла етап становлення, довівши свою необхідність для соціальної і педагогічної практики. Практичні психологи і соціальні педагоги, здійснюючи свої професійні обов'язки, вирішували актуальні завдання сучасної освітянської галузі - оновлення змісту й форм навчально-виховного процесу, психологічний супровід педагогічних новацій, пошук і робота з обдарованими дітьми, захист психічного здоров'я учасників навчально-виховного процесу, профілактика алкоголізму, наркоманії, СНІДу, протиправної поведінки, булінгу, насильства над дітьми, підвищення психологічної культури учнів, батьків, учителів, керівників закладів освіти тощо.
- ❖ Сьогодні психологічна служба продовжує розвиватися, чутливо реагуючи на запити та виклики сучасності: без адекватного психологічного забезпечення (як на рівні науковому, так і на рівні психологічної практики – діяльності практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти) є неможливою ефективна реалізація завдань Нової української школи; психологічний супровід дистанційного навчання, психологічна і соціально-педагогічної підтримка учасників освітнього процесу в умовах карантину і соціальної ізоляції є надважливою умовою збереження і зміцнення психічного здоров'я останніх.

У 2021 році психологічна служба у системі освіти України відзначає тридцятиріччя свого існування за надзвичайно складних соціально-політичних умов.

Зараз очевидно, що служба стала невід'ємною частиною освітньої галузі, вона суттєво впливає на освітній процес, покращує самопочуття, захищає психічне і соціальне здоров'я усіх його учасників, а фахівці служби здатні професійно відповісти на виклики сьогодення.

